

INLEIDENDE FICHE

Bij de start van de integrale jeugdhulp in 2004 keurde het Vlaams Parlement naast het eerste Decreet Integrale Jeugdhulp ook het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM) goed. Het decreet biedt waarborgen voor een duidelijk rechtsstatuut van de minderjarige en heeft een belangrijke impact op de relatie hulpverlener – minderjarige cliënt. Het decreet rechtspositie van de minderjarige is dus onlosmakelijk verbonden met het decreet integrale jeugdhulp.

Deze werkmap wil bijdragen tot het daadwerkelijk en voortdurend realiseren van de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. Het respecteren van die rechtspositie is een dagelijkse opdracht. Het is een uitdaging voor elke voorziening, voor elke hulpverlener, voor elke beleidsmaker om ermee aan de slag te gaan en te blijven. Deze werkmap ondersteunt je daarbij.

In deze ‘werkmap’ vind je acht thematische fiches die nader ingaan op de bepalingen in het Decreet Rechtspositie, waar nodig ook in relatie met het Decreet Integrale Jeugdhulp van 2013.

Hierbij wordt rekening gehouden met enkele belangrijke wetswijzigingen die doorgevoerd werden in 2019: Sinds 1 september 2019 trad het Decreet betreffende het jeugddelinquentierecht trapsgewijs in werking. Dit decreet voorziet enerzijds in een aantal maatregelen die de jeugdrechter kan opleggen als reactie op misdrijven die gepleegd werden door minderjarigen maar laat anderzijds ook gemakkelijker jeugdhulp toe voor minderjarige delictplegers.

Het decreet rechtspositie van de minderjarige werd hierbij ook van toepassing op kinderen en jongeren voor wie een reactie loopt in het kader van het Jeugddelinquentiedecreet en heet voortaan **‘decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht’**.

Daarnaast kwamen er nog een aantal andere belangrijke wijzigingen in de bestaande regelgeving¹. Sinds 14 april 2019 hebben bijvoorbeeld ook ouders en opvoedingsverantwoordelijken recht op de bijstand van een vertrouwenspersoon en zijn de rechten die het DRM voorziet ook van toepassing op meerderjarige cliënten in de jeugdhulp.

Naast deze inleidende fiche bevat deze werkmap acht fiches met de grote thema’s uit het Decreet Rechtspositie (DRM) en een fiche over het beroepsgeheim.

In de fiches worden de thema’s omstandig besproken door de betreffende artikelen te verduidelijken. Hierbij worden ook tips en reflectievragen aangereikt om er daadwerkelijk mee aan de slag te gaan.

¹ Dit gebeurde aan de hand van [het 'decreet houdende diverse wijzigingsbepalingen betreffende het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en het decreet betreffende de integrale jeugdhulp'](#).

Volgende fiches komen aan bod:

- Bekwaamheid van de minderjarige
- Belang van de minderjarige
- Recht op informatie, communicatie en geïnformeerde toestemming
- Recht op inspraak en participatie
- Het dossier
- Recht op bijstand
- Recht op privacy
- Recht op een menswaardige behandeling
- Beroepsgeheim

Voor deze thema's is de meeste verduidelijking noodzakelijk. De overige artikelen blijken eerder formeel of vragen weinig uitleg.

Elke fiche start met de artikelen uit het Decreet Rechtspositie die betrekking hebben op het voorliggend thema. In de tekst zelf worden telkens tips, verduidelijkingen, literatuurgegevens, enz. toegevoegd.

Deze vernieuwde 'digitale' werkmap is een actualisering van de eerste werkmap. De werkmap wordt enkel digitaal aangeboden. Dit laat ook toe gemakkelijker wijzigingen aan te brengen. Elke fiche kan apart in een pdf-document worden gedownload en indien gewenst, afgeprint. Elk thema of fiche is ook terug te vinden onder het betreffende thema op de website: <https://www.rechtspositie.be>

INHOUDELIJKE INLEIDING OP HET DRM

In deze inleidende fiche staan we ook even stil bij alle artikelen uit het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht (DRM). Op de artikels die niet in de thematische fiches aan bod komen, gaan we iets dieper in.

De rechten opgesomd in het Decreet Rechtspositie (DRM) gelden voor **elke** minderjarige. Al deze rechten zijn van toepassing in de jeugdhulp verstrekt in een buitengerechtelijke en, behoudens de geformuleerde uitzonderingen, in een gerechtelijke context. Vanaf 1 september 2019 zijn de rechten uit het DRM bovendien ook van toepassing op **meerderjarige** cliënten in de jeugdhulp, én op kinderen en jongeren voor wie een reactie loopt in het kader van het **Jeugddelinquentiedecreet**.

Artikelen 1, 2 en 3 zijn louter formele artikelen en regelen een aantal **praktische en administratieve zaken** zoals het definiëren van de begrippen die in het decreet worden gebruikt, en het toepassingsgebied van het Decreet Rechtspositie. Wat dit laatste betreft is het toepassingsgebied van het DRM gelijk aan het toepassingsgebied van het decreet integrale jeugdhulp, uitgebreid met de het decreet jeugddelinquentierecht.

Artikel 4 erkent de **bekwaamheid van de minderjarige** om de rechten, opgesomd in dit decreet, zelfstandig uit te oefenen. Voor de uitoefening van drie rechten wordt evenwel een bijzondere regeling ingevoerd. Het betreft de geïnformeerde toestemming (artikel 8), het recht om niet tegen de wil van de ouders te worden gescheiden, tenzij een rechterlijke beslissing dat beveelt (artikel 13) en het toegangsrecht tot het dossier (artikel 22). De erkenning dat de minderjarige zijn rechten in de hulpverlening zelfstandig kan uitoefenen is een belangrijke stap.

Overeenkomstig **artikel 5** van het DRM vormt **het belang van de minderjarige** de belangrijkste overweging bij het verlenen van jeugdhulp. Het belang van de minderjarige wordt bepaald in dialoog met de minderjarige en met respect voor de mening en verantwoordelijkheden van de ouders. Het principe van het belang van de minderjarige is een vertaling van artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag.

Het **non-discriminatiebeginsel** is opgenomen in **artikel 6**: de rechten die in het decreet zijn opgesomd gelden voor elke minderjarige. Voor bepaalde doelgroepen, zoals niet-begeleide minderjarigen, worden daarenboven bijkomende rechten geformuleerd.

Artikel 7 van het DRM herneemt artikel 6 van het decreet integrale jeugdhulp, en bepaalt hiermee het **recht op jeugdhulp** in hoofde van de minderjarige. De minderjarige heeft recht op jeugdhulp, voor zover deze beschikbaar is.

Jeugdhulp moet de ontplooiingskansen van de minderjarige vrijwaren, zijn welzijn en gezondheid bevorderen en bijdragen tot een zo volledig mogelijke integratie in de maatschappij.

De jeugdhulp mag geen afbreuk doen aan de rechten, opgesomd in het Decreet Rechtspositie, noch aan andere rechten van minderjarigen, zoals het recht op onderwijs en het recht op een zinvolle vrijetijdsbesteding.

De jeugdhulp moet ook rekening houden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van de minderjarige, met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van de minderjarige, en met zijn taal.

Ook ouders en opvoedingsverantwoordelijken hebben recht op jeugdhulp zoals bedoeld in dit decreet.

Het recht op jeugdhulp wordt mogelijk gemaakt door en situeert zich binnen de hulpgarantie in de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening en in de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening. Het recht op jeugdhulp heeft ook betrekking op het aanbod van de toegangspoort.

Artikel 8 van het DRM stelt dat elke, bekwame, minderjarige **het recht heeft in te stemmen met buitengerechtigke jeugdhulp of deze hulp te weigeren**.

In de **artikelen 9 en 10** wordt dit verder aangevuld. De minderjarige kan enerzijds zijn **jeugdhulpaanbieder zelf kiezen** en mag anderzijds de **interventie** van een jeugdhulpverlener **weigeren**. De jongere kan bv. een bepaalde hulpverlener enkel weigeren voor zover de opdracht en organisatie van de voorziening dit toelaten. Deze weigering mag de jeugdhulp niet in het gedrang brengen en moet, op verzoek van de minderjarige, toegevoegd worden aan zijn dossier.

Uiteraard kan de minderjarige dergelijke keuzes enkel op een verantwoorde manier maken indien hij duidelijk ingelicht is over de jeugdhulp. De **artikelen 11 en 12** creëren hiervoor de noodzakelijke voorwaarden. Deze twee artikelen leggen de verplichting op om aan jongeren **begrijpelijke informatie te geven over de jeugdhulp**, tenzij dit niet in het belang van de minderjarige is. Opdat informatie ook echt begrijpelijk is, moet deze gegeven worden in een voor de minderjarige verstaanbare taal.

Merk op: Volgens art. 6 van het decreet integrale jeugdhulp kan de buitengerechtigke jeugdhulpverlening enkel worden verleend met instemming van de personen tot wie ze zich richt. Naast de instemming van de bekwame minderjarige, is daarom meestal ook de instemming van zijn ouders of van de opvoedingsverantwoordelijken nodig vooraleer er buitengerechtigke hulp kan geboden worden. Wanneer de hulp die de bekwame minderjarige vraagt, zich enkel tot de minderjarige richt, bv. de hulp van het JAC of het CLB, is de instemming van de bekwame minderjarige echter voldoende. Men neemt bovendien ook aan dat een 17-jarige steeds alleen jeugdhulp kan aanvragen wanneer die pas moet uitgevoerd worden nadat hij meerderjarig werd. Een meerderjarige cliënt in de jeugdhulp beslist immers alleen.

Een minderjarige kan niet tegen zijn wil van zijn ouders worden gescheiden. Artikel 13 bevestigt hiermee dat de ouders de eerste verantwoordelijken zijn voor de opvoeding van de minderjarige. De enige uitzondering op dit principe is een rechterlijke beslissing. Deze bepaling is dus niet van toepassing bij gerechtelijke jeugdhulp. De minderjarige moet zelf ook instemmen met zijn verwijdering uit het ouderlijke milieu. Hij kan dit, overeenkomstig artikel 4 DRM (bekwaamheid), wanneer hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. Vanaf de leeftijd van twaalf jaar wordt hij – weerlegbaar – vermoed in staat te zijn tot een redelijke beoordeling van zijn belangen. Dit is een van de drie bijzondere regelingen m.b.t. artikel 4 (cf. supra).

In het belang van de minderjarige moeten alle betrokken partijen (de minderjarige, ouders, broers, zussen, enzovoort) kunnen deelnemen aan procedures, wanneer die kunnen leiden tot een verwijdering van de minderjarige van zijn ouders. Alle betrokken partijen moeten tijdens dergelijke procedures de gelegenheid krijgen om, op een nuttige wijze, hun standpunt mee te delen. Bovendien kan een minderjarige, zonder gerechtelijke beslissing, niet van zijn ouders worden gescheiden zonder hun toestemming.

Artikel 14 regelt de rechtspositie van de minderjarige die gescheiden leeft van één of beide ouders of opvoedingsverantwoordelijken. De minderjarige heeft in die context recht op bijzondere bescherming. Hij heeft recht op regelmatig persoonlijk en rechtstreeks contact met de ouder(s) of opvoedingsverantwoordelijke(n). Dat recht kan de minderjarige enkel worden ontzegd als het in strijd is met zijn belang of op grond van een rechterlijke beslissing.

De minderjarige heeft bovendien recht op informatie over de ouder(s) of de opvoedingsverantwoordelijke(n) van wie hij gescheiden leeft. Het verstrekken van gevoelige informatie over een ouder of opvoedingsverantwoordelijke gebeurt zo dat het welzijn van de minderjarige zo min mogelijk wordt geschaad. De minderjarige heeft overeenkomstig artikel 25 recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer. Zo heeft hij, voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dat toelaten, het recht om bezoek te ontvangen en om te gaan met personen van zijn eigen keuze bij residentiële of semi-residentiële jeugdhulpverlening. Dat impliceert onder meer dat hij contact kan hebben met broers, zussen of andere gezinsleden.

Artikel 15 bepaalt het recht van de minderjarige, en in het bijzonder de niet-begeleide minderjarige vreemdeling, op **ondersteuning bij het zoeken naar informatie over de situatie van familieleden**. De informatieverstrekking moet op een manier en op een tijdstip gebeuren dat het welzijn van de minderjarige zo min mogelijk geschaad wordt.

Jonge kinderen horen in de eerste plaats bij hun gezin en familie. Het is dus in ieders belang dat voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen zo snel mogelijk wordt uitgezocht wie de familie is en wat hun draagkracht en mogelijkheden zijn. Daarvoor zal samengewerkt moeten worden met alle diensten die daarin gespecialiseerd zijn: in eerste instantie de federale overheid, in casu het bureau niet-begeleide minderjarigen van de dienst Vreemdelingenzaken. Mogelijk moeten ook andere partners gezocht worden (zoals het Rode Kruis, de Internationale Organisatie voor Migratie en NGO in het land van herkomst) om een reëel en realistisch toekomstperspectief voor de minderjarige te ontwikkelen.

Het is in het belang van jonge kinderen dat zo snel mogelijk duidelijk is in welk land hun toekomst ligt. Dat zoekproces zal ook door de jeugdhulpvoorziening nauwlettend gevolgd moeten worden. Zij zal mee het belang van de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen moeten behartigen. Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen kunnen immers niet altijd een reëel beeld geven van hun achtergrond of voorgeschiedenis. Ze zijn bovendien soms ook te jong om het zoekproces zonder ondersteuning aan te kunnen. Indien zou blijken dat terugkeer het meest opportuun is, mag daarmee niet te lang gewacht worden. Belangrijk is dat de terugkeer zo kindvriendelijk mogelijk verloopt. Indien er onduidelijkheid of twijfel blijkt te bestaan over het lot van de niet-begeleide minderjarige vreemdeling bij uitwijzing, is de terugkeer naar het land van herkomst niet opportuun en moet er een mogelijkheid zijn om een toekomst uit te bouwen in België.

Artikel 16 regelt het **recht op participatie op het individueel niveau**, m.n. inspraak en participatie in de eigen jeugdhulpverlening. De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure die hem betreft, en dit bij buitengerechtelijke hulpverlening. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met zijn leeftijd en maturiteit.

Het recht op participatie van de minderjarige op het niveau van de individuele jeugdhulp wordt verder gepreciseerd in **artikel 17** dat het **recht op een periodieke evaluatie** erkent.

Wanneer de minderjarige in een residentiële of semi-residentiële jeugdhulpvoorziening verblijft, bepaalt **artikel 18** dat de minderjarige het **recht heeft om te vergaderen met medebewoners** over aspecten van die residentiële of semi-residentiële jeugdhulpverlening. Dit artikel regelt m.a.w. inspraak en participatie op collectief niveau.

Ook **artikel 19** regelt inspraak en participatie op collectief niveau. Het erkent het **recht van de minderjarige op een inspraakregeling**.

Een cruciaal hoofdstuk in het Decreet Rechtspositie zijn de bepalingen (artikelen 20 tot 22) omtrent het dossier.

Artikel 20 erkent het recht van de minderjarige op een dossier.

Artikel 21 tracht op een juridisch sluitende manier aan te geven welke gegevens in het dossier moeten worden opgenomen.

Artikel 22 regelt het toegangsrecht van de minderjarige tot zijn dossier, inclusief het recht op een afschrift.

Artikel 23 tot slot erkent het recht op verzet tegen toegang tot het dossier door bepaalde personen.

Aan de effectieve uitoefening van deze rechten zijn evenwel een aantal voorwaarden verbonden of beperkingen opgelegd. Naast het ontwerpen van een sluitend juridisch kader m.b.t. het dossier bieden deze bepalingen ook de mogelijkheid het dossier te hanteren als een reflectie-instrument over de geboden jeugdhulpverlening, en is het een instrument om de minderjarige op een transparante manier te betrekken.

In **artikel 24** van het Decreet Rechtspositie wordt het **recht van de minderjarige op bijstand** opgenomen. Dit recht op bijstand geldt voor de uitoefening van de rechten van de minderjarige zoals bepaald in dit decreet, en dit in elk contact binnen de jeugdhulpverlening. Deze bepaling werd bij de decreetswijziging van 2013 aangepast. Sinds 14 april 2019 hebben bovendien ook ouders en opvoedingsverantwoordelijken het recht om zich in alle contacten met de jeugdhulp en met de sociale dienst te laten bijstaan door een vertrouwenspersoon.

Artikel 25 van het Decreet Rechtspositie bepaalt dat de minderjarige **recht heeft op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer**. Dit houdt onder meer in: de bescherming van de persoonsgegevens van de minderjarige, een respectvolle omgang met de eigen politieke, filosofische, ideologische of religieuze overtuiging en seksuele geaardheid, het recht om bezoek te ontvangen en om te gaan met personen van zijn eigen keuze bij residentiële of semi-residentiële jeugdhulpverlening, en het recht op overleg omtrent de verblijfsomstandigheden bij residentiële of semi-residentiële jeugdhulpverlening.

De minderjarige in residentiële jeugdhulpverlening heeft **recht op een vrij besteedbaar bedrag**, overeenkomstig **artikel 26 DRM**. De Vlaamse Regering bepaalt de nadere regels met betrekking tot dat "zakgeld", dat ten laste van de Vlaamse Overheid wordt toegekend. Recente bedragen en meer informatie over wie nu recht heeft op dit zakgeld vind je terug op <https://www.rechtspositie.be>

De bepalingen over **het recht op een menswaardige behandeling** hebben tot doel kinderen en jongeren te beschermen tegen elke vorm van geweld binnen de jeugdhulpverlening, en zijn een concrete vertaling van artikel 19 van het Kinderrechtenverdrag.

Artikel 27 bepaalt dat geen enkele minderjarige in de jeugdhulp onderworpen mag worden aan een onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.

Artikel 28 bepaalt vervolgens de principes m.b.t. hoe met sanctioneren en afzonderen moet worden omgegaan. Straffen zijn mogelijk, mits aan een aantal criteria is voldaan. Tijdelijke afzondering of vrijheidsbeperking kan slechts onder bepaalde voorwaarden.

Artikel 29 regelt **het klachtrecht** van de minderjarige ten aanzien van de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort en het ondersteuningscentrum Jeugdzorg. Dit artikel is dus niet van toepassing op jeugdhulpaanbieders die natuurlijke personen zijn. Het artikel bepaalt over welke aangelegenheden minderjarigen klachten kunnen uiten en aan welke procedurele eisen de klachtenbehandeling door de jeugdhulpvoorziening in elk geval moet voldoen. Daarvoor wordt verwezen naar de sectorale bepalingen die op de jeugdhulpvoorzieningen van toepassing zijn.

Met deze fiches hopen we jeugdhulpverleners te informeren en te kunnen inspireren om aan de slag te gaan. Deze fiches dienen om het traject te stofferen. Wil je bijvoorbeeld starten met privacy, dan neem je de fiche privacy erbij die de discussie binnen de voorziening moet stimuleren. Het echte werk moet immers gebeuren door jullie, de jeugdhulpverleners, op de werkvloer.

Informatie, inspiratie en mogelijkheid tot het stellen van vragen kan op <https://www.rechtspositie.be>

MEER WETEN:

- ▶ **DESMET E., PUT J., HET DECREET RECHTSPOSITIE MINDERJARIGEN: EEN INTERNATIONAALRECHTERLIJKE TOETSING, TJK, 2011/2.**
- ▶ **TZITEMZO, 'TZITEMZO...MET DE RECHTEN VAN MINDERJARIGE CLIËNTEN IN DE JEUGDHULP, 2020**
- ▶ **VANDERLINDEN V., DE RECHTSPOSITIE VAN DE MINDERJARIGE IN DE PRAKTIJK, TJK, 2011/2.**
- ▶ **VERHELLEN, E., VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND, LEUVEN, GARANT, 2000.**